

Grčka kriza ili *breme novog Atlasa*

U jeku novih razgovora između grčke Vlade i njenih međunarodnih kreditora, čini se da su nevolje grčkog naroda i dalje vrlo daleko od brige onih koji donose odluke. Dok se održivost grčkog duga ponovo dovodi u pitanje, jedini put napred, čini se, nalazi se u kompromisu između grčke Vlade i kreditora, odnosno MMF i EU. Dogovor bi podrazumevao prihvatanje politika koje se trenutno percipiraju kao nepovoljne za interese kreditora. Rešenje postaje sve više neophodno kako bi se sprečilo tonjenje zemlje u stanje permanentnog političkog i ekonomskog raspada.

Ognjen Milićević*

Dok traju pregovori o predloženim radno-pravnim i penzionim reformama koje su njeni međunarodni kreditori postavili kao preduslove za novu finansijsku podršku, čini se da Grčku razapinju tri konja koji vuku svaki na svoju stranu, uz sve glasnije vapaje naroda. MMF, kreditori EU predvođeni Nemačkom i naposljetku Vlada koju vodi Siriza, izgleda da nisu sasvim svesni nevolja sa kojima se suočavaju grčki građani. Svima su njima, poput tih zamišljenih konja, oči prikovane na ono što smatraju poželjnim ishodom.

Neophodno je u prvom redu razumeti kontekst, odnosno ozbiljnost ekonomske situacije u kojoj se Grčka nalazi, ali i razmotriti perspektive njene privrede u celini.

Muke Tantalove

Ukupan dug Grčke u ovom trenutku iznosi otprilike 326 milijardi evra ili 170% BDP-a, a ove brojke, premda znatne, ne prikazuju svu težinu situacije. Samo u julu mesecu dospeva tranša od 6 milijardi evra, koja mora da bude izmirena kako bi

Grčka ispunila svoje obaveze. Čini se da su Aleksis Cipras i Vlada Grčke spremni da ispune obaveze, na osnovu sredstava dobijanih iz 3% budžetskog suficita koji je država uspela da obezbedi prošle godine. Međutim, održivost trenutnog programa otplate duga u velikoj meri zavisi od nastavka učešća u telima EU. Određene ličnosti, pre svega nemački ministar finansija Wolfgang Šojble, vatreno se zalažu za izlazak Grčke na tržišta kapitala. Uverenje nemačkog ministra zasnovano je na očekivanjima da bi Grčka bila u stanju da narednih 16 godina u proseku održi suficit od 3,5% BDP-a, što bi bio presedan u istoriji ekonomije. Situacija deluje sasvim neodrživo na duže staze. Međutim, grčka drama obuhvata mnogo više od teme zaduženosti. Ona predstavlja višedimenzionalnu krizu koja je zahvatila ne samo u ekonomiju već i samo društveno tkivo.

Celokupna privreda je veoma pogođena dužničkom krizom kroz koju zemlja prolazi već godinama. BDP po glavi stanovnika je po paritetu kupovne moći (PPP) od 2008. opao sa 32.473 na 24.535, ili za 24,4%. Stopa nezaposlenosti je i dalje oko 23%, dok se stopa nezaposlenosti mladih povećala na 48%. U poslednje vreme se ponovo pojavljuju negativni trendovi, što se na primer pokazuje u činjenici da je BDP opao za 1,2% tokom poslednjeg kvartala 2016, a i došlo je do revizije – naniže – prognoziranog rasta u 2017. od

strane MMF-a i Nacionalne banke Grčke: sa 2,7% na 1,5%. Opšti statistički podaci ne prikazuju svu težinu situacije, te svako ko želi da u potpunosti shvati neprilike u kojima su se Heleni obreli mora da detaljnije analizira i ključne ekonomske sektore Grčke.

Prvo, važno je pozabaviti se pitanjem održivosti velikog suficita u budžetu koji je vlada ostvarila u 2016. Pored toga što je suficit ostvaren politički neodrživim smanjenjem javnih troškova i povećanjem poreza, on je u velikoj meri finansiran i privatizacijom ključne državne imovine, što je obezbedilo velika sredstva. Proces privatizacije je obuhvatio širok portfolio imovine u vidu infrastruktura, državnih preduzeća i zemljišta, naročito ostrvskog. Najunosnija privatizacija koja je realizovana u 2016. je privatizacija luke Pirej, najveće luke u zemlji, čija je ukupna vrednost iznosila 1,5 milijardi evra, od čega je 350 miliona evra plaćeno za vlasništvo nad državnom svojinom. Drugi važan sporazum je bilo davanje koncesije za 14 regionalnih aerodroma *FRAPORT-u*, nemačkom aerodromskom operateru, za koju je isti unapred uplatio 1,23 milijardi evra na ime naknade na period od narednih 40 godina. Dok se drugi postupci privatizacije, poput privatizacije luke Solun ili 670 km dugačkog auto-puta „Ignacija (*[Egnatia]*) odos“, postepeno realizuju, nije jasno kako bi grčka država mogla da u narednom periodu

dođe do iznosa koji bi bili makar približni onima iz 2016.

Neodrživost budžetskog suficita, kako iz političkih tako i iz objektivnih ekonomskih razloga, samo je jedan od strukturalnih problema. Još je manja verovatnoća da će doći do rasta putem povećanja kapaciteta na strani ponude. Naime, gotovo pola miliona Grka je od početka finansijske krize napustilo zemlju u potrazi za boljim životom. Iz istraživanja, koje je sprovedla Londonska škola ekonomije, najviše zabrinjava činjenica da 75% iseljenika ima fakultetsku diplomu. Dok su prethodni veliki talasi iseljenika igrali značajnu ulogu u unapređenju grčke ekonomije zahvaljujući doznakama, što je podsticalo unutrašnju potražnju i investicije, ovaj najnoviji talas iseljenika izgleda da ima malo saosećanja prema onima koji su ostali u domovini, jer je 69% ispitanika odgovorilo da niti prima, niti šalje novac.

U potrazi za izgubljenim zlatnim runom

Premda beg ljudskog kapitala predstavlja značajnu pretnju dugoročnim perspektivama grčke ekonomije, rezultati ključnih industrija za sada izazivaju mnogo veću zabrinutost. Najbolje je početi sa jednom od tradicionalnih prednosti Grčke, njenom trgovačkom flotom. Zahvaljujući svom strateškom geografskom položaju, na stecištu

glavnih trgovačkih puteva i zavidnom umeću trgovinskih magnata poput Onazisa, Grčka se sa 16,36% ukupne nosivosti na globalnom nivou izdvojila kao svetski lider u pomorskoj trgovini. Međutim, gledano na srednji rok, perspektiva čitave industrije ostaje „*podložna negativnom riziku*“ po oceni *UNCTAD*, naročito slaboj globalnoj potražnji i investicijama. Čini se da su rizici u grčkom kontekstu, dodatno naglašeni, usled sumnji vezanih za stanje evropske integracije kao i zbog visokih troškova rada, što je dodatno izlaže već očigledno prezasićenom tržištu.

Prostor za nadu Grčkoj daje industrija turizma koja je oduvek predstavljala jednu od jačih strana njene ekonomije. U izveštaju koji je objavio Svetski savet za trgovinu i turizam (*WTTC*) se navodi da je direktan doprinos BDP-u povećan sa 5,5% u 2009. na 7% u 2015. do procenjenog nivoa od 12 milijardi evra, sa konstantnim pozitivnim trendom od najniže tačke koja je registrovana 2012. Iako su predviđanja daljeg razvoja ove industrije dalje pozitivna, uz projekcije da će sa 17 milijardi evra činiti 8% BDP-a 2025, teško je zamisliti turizam kao pokretačku snagu oporavka. To je u velikoj meri posledica slabe realizacije kapitalnih investicija u ovaj sektor još od početka krize, koje su smanjene sa 7 milijardi evra u 2001. na nešto preko 3 milijarde evra u 2015. Štaviše, zbog visokog stepena rizika kome je izložena ova oblast, malo je

verovatno da će doći do velikih investicija, pre svega zbog mogućnosti nove migrantske krize usled sve napetijih odnosa između EU i Turske.

U proceni budućih ekonomskih rezultata Grčke u velikoj meri se potcenjuje uloga investicija, kako stranih, tako i domaćih. Od početka finansijske krize fizička lica i kompanije su podigli velike iznose sa računa iz grčkih banaka zbog percipirane nelikvidnosti i nestabilnosti bankarskog sektora. Ovo je poslednjih meseci podstaknuto i glasinama iz vlade o mogućem uvođenju kontrole kapitala. Domaćinstva i preduzeća su tokom januara i februara 2017. povukla ukupno 2,7 milijardi evra. Strane direktne investicije (SDI) u Grčku su, sa druge strane, vrlo nestabilne, povrativši se od najnižih 330 miliona evra u 2010. na 1,7 milijarde evra u 2014, da bi ponovo pale na 289 miliona evra u 2015. Nedostatak jasnih i održivih kapitalnih investicija čini strukturni oporavak malo verovatnim, pri čemu Grčka nije u stanju da iskoristi prednosti globalne ekonomije koja se brzo menja i koja se sve više zasniva na internetu i proizvodnji softvera. Tako se, na primer, Grčka nalazi na 46. mestu na indeksu elektronske trgovine UNCTAD, iza takvih zemalja kao što je BJR Makedonija. Drugi glavni kapitalni projekti uključuju eksploataciju nafte i prirodnog gasa u morima južno od Krita, koji, međutim, ostaju netaknuti

usled niske cene nafte na svetskom tržištu i nespremnosti kapitala da se upušta u rizik.

Zadaci dostojni Herakla

Bacivši letimičan pogled na ozbiljnost situacije u kojoj se nalazi grčka ekonomija i na analizu glavnih ekonomskih sektora, treba pokušati pronaći Atlanta koji bi na svojim plećima poneo breme ovolike odgovornosti. Najnovije runde pregovora ostavljaju prostor za ocenu da je vlada koju vodi Siriza sama po sebi kazna koju je grčki narod mogao sam sebi da nametne. Ona kombinuje populističku retoriku levice i strah od izbora, s jedne strane, sa predusretljivim osmesima upućenim ministrima finansija EU, sa druge strane. MMF je, bar na prvi pogled, donekle jedina institucija koja je usmerena na pitanje obezbeđenja dugoročnih perspektiva grčke ekonomije. On ukazuje da su zahtevi za budžetski suficit koje je nametnula EU *neodrživi*. Ostale institucije koje zastupaju smanjenje duga tretiraju kao *najvažniju temu*, pri čemu ni najmanje ne dovode u pitanje svoje visokokamatne tranše. *Govoriti o ponašanju kreditora EU u ovom trenutku izgleda neumesno, oni se isključivo usredsređuju na održavanje status quo stanja, koji bi im omogućio da povrate svoj novac uz kamatu, pri čemu nastoje da kod kuće ostave utisak zaštitnika nacionalnih interesa*. Najupečatljiviji utisak iz čitave grčke krize je onaj o besramnoj i isključivoj

brizi svakog pojedinačnog aktera na sopstvene interese, što je praćeno potpunim ignorisanjem destruktivnih posledica dosadašnjih rešenja po grčko društvo.

Grčka vlada je dokazala da joj je strah od gubitka izbora mnogo važniji od širih interesa, jer su partijski rukovodioci odbili da smanje penzije u 2019, ne zbog toga što bi to bilo nepravedno, već zbog blizine izbora predviđenih za taj period. *Siriza se suočava sa prognozama gotovo sigurnog poraza na parlamentarnim izborima 2019. Rezultati anketa pokazuju da ona zaostaje za čitavih 10 procentnih poena za partijom desnog centra, Novom demokratijom.* Da li će tehokrate biti u stanju da spasu Grčku ostaje otvoreno pitanje, a još je značajnije pitanje da li će uopšte nešto ostati za spasavanje.

Posebno važno je istaći i krajnji oprez lidera EU da preduzmu konkretne mere kako bi otplatu duga učinili jedino mogućom i održivom na duži rok, tj. da podrže *otpis duga*. Kreditori na čelu sa Nemačkom su pokazali veliki strah od domaćeg javnog mnjenja, nikada zaista ne pokušavajući da objasne svojim biračima težinu situacije u Grčkoj, niti da im predoče kako je solidarnost sa njihovom evropskom sabračom neophodna. *Umesto toga, političke elite u jezgru Evrope idu na ruku retorici evroskeptičnih partija protiv kojih se, navodno, bore kod kuće, odbijajući čak da dozvole mogućnost otpisa duga.*

Evropska demokratija je ostala zaglavljena između neophodnih ali nepopularnih mera i straha od rezultata izbora. Perspektive su u ovom trenutku i dalje ograničene na kratkoročna rešenja, na davanje injekcija morfijuma pacijentu kome je očajnički potrebna amputacija koju niko ne želi da prihvati.

Rešenje grčke drame se u ovom trenutku čini daleko, ali posledice nepostizanja rešenja mogu biti kobne. Sveobuhvatno rešenje bi iziskivalo saradnju svih uključenih strana kao i obostrane žrtve. Grčka vlada bi trebalo da skupi hrabrost i da ukine poreze uvedene domaćinstvima i preduzećima, da penzije vrati na pređašnji nivo i da radi u pravcu strukturnih reformi koje bi se bavile pitanjima poput neefikasnog sudstva, visokog nivoa korupcije i neefikasne javne uprave. Kreditori iz EU bi trebalo da zaključe da Grčkoj nije dovoljan samo ponovni pristup na privatna tržišta kapitala nego da je neophodan nastavak mera za stabilizaciju, kao i da određeni delovi duga moraju biti otpisani. Možemo se nadati da će se nakon predstojećih izbora u Nemačkoj naći neka rešenja. MMF bi, sa svoje strane, trebalo da smanji kamatnu stopu i da pređe s reči na dela, tj. da otpiše svoj deo grčkog duga.

Budućnost Grčke – nejasna poput proročanstva iz Delfa

Navedeni predlozi možda neće biti dovoljni. Štaviše, i njihovo usvajanje je malo verovatno, ali bi to svakako bio korak ka oporavku koji narod Grčke zaslužuje i kojem se nada. U ovom trenutku je teško zamisliti posledice koje bi mogao da ima neuspeh u poboljšanju grčke situacije. Još dve godine mera štednje bi moglo dovesti do jačanja podrške radikalnijim političkim opcijama kao što je stranka *Zlatna zora*. Ovaj poslednji, scenario sa teškim posledicama, trebalo bi da bude u svesti svih onih koji pozivaju na dalje mere štednje a time i

siromaštvo grčkog naroda, jer *čovjek ne može da ćuti i trpi zauvek*.

Ostaje nada da će se oni koji vode konje koji razapinju grčki narod na kraju zaustaviti, okrenuti se i videti šta je učinjeno ljudima za koje toliko dugo tvrde da ih spasavaju. Konji moraju biti vraćeni nazad a ljudi oslobođeni konopaca kojima su sapeti. U suprotnom, konjanici će biti nemalo iznenađeni kada narod odluči da sam povuče konopce i kada shvate da konji koji se trenutno jašu nisu pastuvi već traljave rage.

* Autor je stažista u Evropskom pokretu u Srbiji

Mišljenja i stavovi izraženi u ovom eseju predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Evropskog pokreta u Srbiji.

Esej je objavljen u okviru aktivnosti „Evropski izazovi“ Istraživačkog foruma Evropskog pokreta u Srbiji. Autori analiziraju aktuelne trendove u Evropi tokom 2017. godine.
